

RALPH WALDO EMERSON

Az emlékezet

Az emlékezet elsődleges és alapvető képesség, nélküle a többi sem tud működni: a cement, az aszfalt, az öntőforma, amelybe a többi képesség ágyazódik, vagy a szál, amelyre az embert alkotó gyöngyök felfűződnek, hogy megalkossák a személy azonosságát, amely az erkölcsi tettekhez szükséges. Nélküle minden élet és gondolat összefüggéstelen egymásra következés volna. Ahogy a gravitáció megakadályozza, hogy az anyag felrepüljön az űrbe, úgy szilárdítja meg az emlékezet a tudást: ez az összetartó erő akadályozza meg, hogy a dolgok egy halomba hulljanak, vagy hullámokban sodródjanak.

Kedveljük az emberben a hosszú életet, a gazdagság jeleit és a természet nagyságát. De legjobban a nagyszerű emlékezetet szeretjük. Az élet legalacsonyabb formája is emlékezik. A veréb, a hangya, a féreg ugyanolyan emlékezettel rendelkezik, mint mi magunk. Ha elálljuk az útjukat, vagy olyasmit adunk nekik, ami ellenkezik az érzékeikkel, egyszer-kétszer még próbálkoznak, aztán örökre elkerülik.

A maga nemében minden gépnek tökéletesnek kell lennie. Egy mozdony számára elengedhetetlen, hogy hátrafelé is tudjon haladni, és ugyanolyan sebességgel mehessen előre, mint hátra. Aki az elmét megépítette, az sem találta kevésbé fontosnak, hogy ellentétes irányú mozgásra is képes legyen, és uralja múltbeli tetteit és cselekedeteit. Hiába volna az érzékelés bármilyen hatalmas, hiába tudna áthatolni a világegyetemen is, nem volna elégséges.

Fenséges karjai erejével az emlékezet a lehetetlent teremti meg az ember számára: egybefogja a múltat és a jövőt, szem előtt tartva mindkettőt, egyszerre lé-

tezve mindkettőben, a sodrásban él, folyamatosságot és méltóságot nyújt az emberi életnek. Megtart a családunk, a barátaink számára. Így beszélhetünk ott-honról, így van csak annak értéke, ami új.

A befektetés lehetősége csak azok számára hasznos, akiknek tőkájük van. A tudásnak, amelyet ma szerzek, a ténynek, amely a szemem elé kerül, a könyvnek, amit olvasok, a hírnek, amit hallok, ebben a pillanatban pontosan akkora értéke van, amilyen arányban képes vagyok feldolgozni. Holnap, mikor már többet tudok, előhívom ezt a tudást, és jobban használom.

Az aktív elme számára a Múlt minden pillanatban nagyobb értéket nyer, mert emlékezete szüntelenül tisztul, és javul a rendszere. Valaha még a színek, a formák és az érzéki viszonylatok által kapcsolta össze tárgyait. Ami kisdéd korodban gyerekes jelentőséget kapott, és a gyerekszobában valaminek a mintaképe volt, már többet jelent, mikor az érettebb intelligencia hívja elő, és nagyobb hasznodra válik illusztrációként; és talán öregkorodban új értelmet nyer. Ami elszigetelt, összefüggéstelen hiedelem vagy föltevés volt, arról a későbbi tapasztalat megtanít, hogyan rendezzük igazi kapcsolatba más nézetekkel, amelyek megerősítik és kiteljesítik. A régi szeszély vagy érzékelés már a tágabb megértést jósolta meg, amelyhez később érünk el, biztosabb meggyőződés révén. Ez az az útítárs, az a nevelő, az a költő, az a könyvtár, amellyel utazunk. Nem hazudik, nem lehet megrontani, nem arról számol be, amiről szeretnénk, hanem arról, ami valóban történt. Azt mondom: „Egy bizonyos hanyagságra, önzésre, szenvedélyre nem tudok fájdalom nélkül gondolni.” Nos, ez így van jól. Ez a Világegyetem rendje: az angyalok azért vannak ott, hogy megbüntessenek, amíg képes vagy efféle bűnre. De a személyiség történetében eljön az a nap, mikor erre a bűnre már képtelen vagy. Akkor nem szenvedsz többé, úgy tekintesz rá, ahogy a menny tekint rá, álmélkodva a tetten, és tapsolva a fájdalomnak, amelybe neked került.

Az emlékezet nem zseb, hanem élő oktató: prófétai érzéke van az általa őrzött értékek iránt; őrangyal, aki azért van ott benned, hogy lejegyezze életed, és a lejegyzés által átlelkesít, hogy emeld magasba. Olyan szentírás, amely az ember születésétől fogva nap mint nap íródik; feljegyzései tele vannak jelentésekkel, amelyek sorra nyílnak meg, ahogy az illető tovább él, egymást magyarázzák, megmagyarázzák neki a világot, és kiterjesztik értelmüket, ahogy tovább halad, míg végül a természet és az élet teljes törvényévé nem válik.

Ahogy minden teremtménynek foga van, hogy megragadjon és egyen vele, és gyomra, hogy az ételt megemésze, az emlékezet is el van látva megfelelő apparátussal. Nincs még egy olyan könyv, mint az emlékezet, amelynek ilyen jó mutatója volna, ráadásul minden fajta: alfabetikus, rendszeres, név szerinti, színek, ízek, szagok, alakok, hasonlóság, különbség sze-

rinti, mindenféle rejtélyes kampókkal és horgokkal, hogy segítsenek elkapni és megtartani, és a megértést segítő fortélyos szerkezetekkel.

Az emlékezet szedeget és összeszed. Úgy képzeljük el, mintha az elme afféle tükör volna, amely az idő útján haladva a tiszta lapján minden elhaladó képet felfog, csak azzal a különbséggel, hogy a mi tükrünk lapja jódozva van, így minden kép belésüllyed, és megmarad ott. De ráadásul e képessége mellé van egy másik is, nevezetesen, hogy a sokmillió rányomtatott képből épp az jelenik meg újra a tábla közepén, amelyiket látni akarunk, és abban a pillanatban, amelyikben csak akarjuk.

Sok mindent el lehet róla mondani, de nem szabad rákérdezni, mi az. Ha látok egy arcot, tudom, hogy láttam-e már vagy sem. Ha elmondanak nekem valamit, tudom, hogy már hallottam-e. Elkezded egy régi dal első szavait, én meg befejezem a sort vagy a szakaszt. De hogy honnan veszem őket, vagy hol vannak, amikor hónapokig, évekig nem gondolok rájuk, hogy tudnak ilyen nyugodtan heverni, mintha nem is léteznének, mégis olyan közel, hogy amint szólítják őket, azonnal odajönnek – még nem volt olyan éles szemű ember sem, aki elég gyorsan ki tudta volna magát fordítani, hogy ezt megtalálja.

Az elme megerősítő és előrelépő viselkedésének az állhatatos visszaemlékezéssel való állítólagos összeférhetlensége miatt az embereket gyakran szidják azért, hogy az emlékeikben élnek. Az élet kései szakaszában már az emlékeinkből élünk, akárcsak napfordulóinkon vagy holtpontjainkon; ahogy a szomjazó teve a sivatagban a púpjaiból él. Az emlékezetet a tudósok *vespertina cognitiónak*, esti tudásnak nevezték, megkülönböztetendő a jövőről való tudástól, amellyel az okok ismeretében rendelkezünk, s amit *matutina cognitiónak*, reggeli tudásnak hívtak.

Kérdezik tőlem, vajon a gondolatok szavakba öltöznek-e? Azt felelem, igen, mindig; de ezeket hajlamosak vagyunk azonnal elfelejteni. Nincs igazabb mese a Szibilláénál, aki a szélfútta falevelekre írt. Az emberek közt az a különbség, hogy némelyikben az emlékezet felfoghatatlan sebességgel a szálló falevelek után repül és újra összeszedi őket – ugyanolyan gyors szárnyakon repül, mint az a rejtélyes szélörvény, és zavarba hozza a féltékeny Sorsot.

A régi dolgoknak ez az uralása, tapasztalatunk legjavának az akaratlagos, tiszta szemlélése, ez a mi ragyogó kiváltságunk. „Aki élővé tudja idézni azt, ami eltűnt, a teremtéshez hasonló örömet él át”, mondotta Niebuhr. Az emlékezet fontos szerepet játszik az emberek közti intellektuális rangsor megállapításában. Az embert annak alapján ítéljük meg, mennyi mindenre emlékszik. A Parnasszus udvarmestere Mnemoszüné. Ez az egy erő magában figyelemre méltóvá teszi az embert, és minden nagy elmében megtalálható. Ezért a

költők a Múzsákat úgy ábrázolták, mint az Emlékezet leányait, mivel ez az erő jelentős mértékben megvan az eszményi eltökéltségű emberekben. Quintilianus a géniusz fokmérőjének tekintette. „Tantum ingenii quantum memoriae.”

Mesélik, hogy mikor Boileau egy nap előadta egy frissen befejezett episztoláját vagy szatírját Daguesseau-nak, Daguesseau nyugodtan megjegyezte, hogy ő már ismeri, és bizonyítékul elejétől végéig elmondta. A döbönt Boileau kétségbeesett, amíg fel nem fogta, hogy az egész az emlékezet diadala volt.

Az elme minden tapasztalatával ragaszkodása alapján és uralkodó célja szerint rendelkezik; az egyik ember a szójátékok, a másik az okok és a célok alapján, az egyik a hősi erény, a másik a harag és az állati vágy alapján. Az adja a jelentős különbséget, hogy milyen asszociációk alapján emlékezik az ember. A legtöbb ember tudatában az emlékezet nem több, mint egy gazdasági napló vagy egy zsebnaptár. Ezen a napon kifizettem a kötelezvényemet; másnap megellett a tehén; a következő nap elvágtam az ujjam; a következőn a bank felfüggesztette a hiteletem. De a másik ember emlékezete a tudomány, a művészet, az emberiség és a gondolatok története; és a következő a világ filozófiáját alkotó törvényekkel és érzékeléssel foglalkozik.

Az emlékezésnek ez a fonala vagy rendje, ez a klaszifikáció csoportosítja az embereket: az egyik az üzletszabály vagy az érdek alapján emlékezik; a másik a szenvedély alapján; a harmadik elenyésző külső jegyek, mint a ruha vagy a pénz alapján. És van, akit ritkán érdekel, hogyan állnak valójában a dolgok, az okok és következmények rendjében, önmagukra való vonatkozás nélkül. Ez a gondolkozó ember. A természet érdeklí; egy növény, egy hal, az idő, a tér, az elme, a létezés, a maguk módján és törvénye szerint. Napóleon is ilyen volt, és ez a mentsége.

De ennek a rejtélyes erőnek, amely az életünket összeköti, megvannak a maga hóbortjai és kihagyásai. Néha úgy tűnik, az emlékezetnek saját személyisége van, és a saját akarata szerint kínálja vagy tagadja meg információit, nem az enyém alapján. Az ember néha felteszi a kérdést: Lehetséges, hogy csak látogató, és nem is itt lakik? Csak valami idős nagynéni, aki ki-be járka a házban, és néha történeteket mesél a régi időkről és személyekről, és én ráismerek, hogy ezt hallottam már, és mikor elmegy, hiába kutatok a történetek nyoma után?

Az elme folyamatainak *modus*-ához csak durva materiális tapasztalás által juthatunk el. Egy kés, ha jó a rugója, egy fogó, ha a csőrök pontosan érnek össze, egy acélcsapda, egy szövőszék, egy óra, ha a fogai és a küllői tökéletesen egymásba illeszkednek – és ugyanezek az eszközök, ha rosszul vannak összerakva: megmutatják, miben különbözik a gyors és erős felfogású ember, mint Franklin vagy Swift vagy Webster vagy Richard Owen,

és a nehézkes ember, aki talán ugyanazt éli át, vagy hasonló élményeket szerez, mint ők. Ez olyan, mint ugyanannak a pecsétnek a lenyomata homokban vagy viaszban. Burke, Sheridan, Webster vagy más orátor azzal lep meg, hogy mindig az adott célhoz illő éles szerszám van nála. Tud egy régi történetet, egy furcsa véletlent, amely illusztrálja, amit épp bizonyítani akar, és minden érvnél jobb. Minél szenvedélyesebb, annál távolabb lát, nyilvánvalóan mindenre emlékszik, amit valaha tudott; így biztosít arról, hogy szokása másoknál jobban látni; hogy amit az agya megragad, azt nem engedi el. Akár a bulldog harapása: a fejet kell levágni, hogy a fog lazuljon.

Utáljuk a fatálisan rövid Emlékezetet, e megnyirbált embereket, akiket mindenfelé látunk. Mi annyit szedünk magunkra haladtunkban, mint a guruló hógolyó – nagy részét bevallottan a jövő számára, a tudás tőkéjéül. Hol van ez most? Nézz a hátad mögé. Nem látom, hogy a vonatod bármivel hosszabb, mint gyerekkorodban volt. Nincs más nálad, mint az elmúlt két-három nap vagy hét eseményei – a legutolsó hónap könyveinek olvasmánya. A szófűzésed, a tetteid, az arcod és a modorod nem számol be többről, nagyobb szellemi gazdagságról. Jaj! valamit mindig elvesztettél cserébe azért, amit nyertél, és nem tudsz hozzátenni. A mágnes csak egy bizonyos mennyiségű vasat vonz; mindig új darabkák tapadnak hozzá, ahogy mozgatod, de minden olyan helyett, ami rátapadt, leesik egy másik.

Ahogy a vadló erejét soha nem lehet visszanyerni, ha tanítással betörték, és ahogy a gyerekek és a vademberek mély álma, amely a téli álmát alvó medvéére hasonlít, a művelt urak vagy hölgyek szemét soha nem lepi meg, úgy a gyerekek és az ifjak vad emlékezte is megakadályozza, hogy amit korán megtanultak, elfelejtsék; és talán a világ kezdetén is életerősebb volt az emlékezet. Platón megveti az írást mint barbár találmányt, amely az emlékezetet a mellőzése révén gyengíti. A rhapszodoszok Athénban igény szerint azonnal bármely részletet idézni tudtak Homérosztól.

Ha az írás gyengíti az emlékezetet, a nyomtatásról legalább ugyanennyit elmondhatunk. Mi más az újság, mint szivacs, avagy a felejtés receptje? A szabály az, hogy minden tény helyett, amit az emlékezet nyer, egy másik kiszorul, és csak amit a lelki alkat áttelekésít, az marad emlékezetes.

Az elmének jobb titka van az általánosításra, mint hogy pusztán hozzáadjon egy-egy bejegyzést a tények lajstromához. A kurta emlékezet oka a sekélyes gondolkodás. Amilyen mély a gondolat, olyan erős a vonzás. Az egyszeri megértés számba vesz és összesűrit néhány dolgot; az értelem elve az egész világot megborzongatja, mágnesezi és újrarendezi.

De az emlékezet defektusa nem mindig a zsenialitás hiánya. Korántsem. Néha épp a zsenialitás kiválóságának köszönhető. Így a nagy lélekjelenléttel rendelkező em-

berek, akik mindig mindenben megállják a helyüket, nem szorulnak arra, amit későbbre raktároztak, hanem bármely pillanatban képesek olyan jól és mélyen gondolkozni, mint bármely múltbeli pillanatban, és ha nem emlékeznek egy szabályra, újra megalkotják. Sőt, azt mondják, hogy a feltalálóknak rossz az emlékezetük. Sir Isaac Newtont kínosan érintette, mikor a társalgás a felfedezéseire és eredményükre terelődött: nem tudta felidézni őket; de ha megkérdezték, miért így állnak a dolgok, azonnal megtalálta az okokat.

Az ember jól meggondolná, tanul-e újabb tudományt vagy elolvas-e egy újságot, ha úgy gondolná, a mágneses erő állandó mennyiség, és minden új szó helyett elveszít egy másik szót vagy gondolatot. De a tapasztalat nem ennyire rossz. Ha idegen nyelven olvasunk, minden megtanult új szó lámpás, amely kapcsolódó szavakra világít, és ezzel segíti az emlékezetet. Az egész mondat megértése segíti rögzíteni az adott szó pontos jelentését, és az a jártasság, amire a nyelv és az író gényusa által szert teszünk, segít rögzíteni az egész mondat jelentését. Így van ez egy új tudomány minden tényével: kölcsönösen magyarázzák egymást, és mindegyik hozzáad az egész anyag átláthatóságához.

A felejtés okozta kárért bőven kárpótolnak a hatalmas értékek, amit az új gondolat és tudás ad ahhoz, amit már tudunk. Ha az új benyomások néha kitörölnek is régebbieket, folyamatosan nő a betekintésünk; és mivel az egész természetnek egyetlen törvénye és jelentése van – a rész illeszkedik a részhez –, amit már tudtunk, az folyamatosan hozzásegít a természet egészének megértéséhez. Így az emlékezet ládájában minden tény kamatozó vagyontárgy. És ki szab határt e növekvő értéknek? Vajon a lét magasabb fokain nem emlékezzünk-e majd jobban és nem fogjuk-e jobban érteni saját történetünket?

Az Építészetben azt mondják: „Az ív sohasem alszik”; én azt mondom, a Múlt nem alszik, hanem dolgozik. Minden új ténnyel egy fénysugár tör fel a rég eltemetett évekből. Ki tudja megítélni az új könyvet? Aki sok könyvet olvasott. Ki az új állítást? Aki sok hasonlót hallott. Ki az új embert? Aki sok embert látott. A tapasztalt és művelt ember egy képekkel teliaggatott teremben él, minden új nap átrajzolja a képeket, és a lélek útjának minden lépése még fenségesebb perspektívát kínál hozzájuk.

Korán megtanuljuk, hogy nagy értékkülönbség van a tapasztalataink között; néhány gondolat elvész a használatban. Van olyan nap, amely fénylik a gondolattól és az érzéstől, és egy nap alatt egy évet élünk. De az emlékezet nem mindig a legjobb napokat őrzi meg leginkább. A vizet, ami egyszer kilocsant, nem lehet felszedni. Egy boldog nap gondolataiban több invenció van, mint amire máskor évek kellene, és úgy vélem, a legtöbb gondolkodó nevében mondhatom, hogy inkább emlékeznék tökéletesen mindenre, amit egyetlen inten-

zív napon vagy héten gondoltam, mint hogy elolvassam mindazt a könyvet, amely egy évszázad alatt megjelent.

Az emlékezet olyan kárpótlás, amelyet a Természet ad azoknak, akik jól használták napjaikat; mikor az öregség és a bajok megfosztották őket a tagjaiktól vagy a szerveiktől, visszatérnek a szellemi képességeikhez, és erre összpontosítanak. A költő, a filozófus hiába sánta, vén, vak, beteg, mégis minden lépésért megküzd a sorssal, és hátát a roncsoknak és romlásoknak vetve olyan erőre kap, amely néha tántoríthatatlanabb, mint az aranykori ifjúság és tehetség.

Örömmel hallom az Emlékezet dicséretét. És hogyan dicsér az Emlékezet? Azzal, hogy a legjobbát őrzi legszorosabban. Egy gondolat úgy nyeri el a rangját az emlékezetben, hogy túlél más, korábban kedvelt gondolatokat. Platón egy mondásáról emlékezett Anaxagóraszra. Ha az álalunk kedveltekre gondolunk, általában azt tapasztaljuk, hogy valamilyen kimagasló tett vagy gondolat miatt kedveljük őket.

Nem gondoljátok-e, hogy az emlékezet apoteózis, megistenülés? A szegény, kurta, magányos tény halva születik. Az emlékezet felkapja a mennyébe, és halhatatlan vízben fürdeti. Aztán ezerszer újra éled és cselekszik, és minden alkalommal átalakul, meg-nemesül. Magányunkban, a sötétben újra az ifjúság napsütötte útjain járunk; ma már zsúfolt utcákra szorulva meglátod újra a zöld mezőket, a szürke nyírfák árnyékát; a magányos folyó mellett hallod újra a régi társak vidám hangját, és újra beleborzongsz annak a költészetnek a gyöngédségébe és vidám zenéjébe, amiből ifjúságod táplálkozott. A folyó most is újra folyik, bár nem halod; a növények most is isszák megszokott életüket, és a szépséges formáikkal fizetnek érte. De nem kell elvándorolnod oda. Érted folyik, érted nőnek, a korábbi nyarak visszatérő képeiben. Alantas, rossz társaságban is magadra húzod köntösöd, teljesen visszahúzódsz a borús körülményektől, felidézed és körülveszed magad életed legjobb társaival és a legszebb óráival: –

„Édesen vonulnak el a szelíd emlékezet tájai.”

Elvesztheted az érzékeid, de nem az emlékezeted és a képzelőerőd.

Az emlékezet finom érzéssel szitálja ki a fájdalmat és őrzi meg az örömet. A tavaszi napokon, mikor a barázdabillegető megérkezik, általában csak pár órára süt ki a nap, és inkább fanyar és csúf az idő; de mikor késő ősszel nagy ritkán meghalljuk egy barázdabillegető énekét, édesnek érezzük, mert a tavaszra emlékeztet. Nos, így van ez az emlékezet egyéb fortélyjaival is. Az emlékezet a legromantikusabb dolgoknál is romantikusabb: közismert, hogy bármely tapasztalatból elsüllyeszti a fájdalmat, és a legnagyobb szomorúságot is nyugalommal hívja elő, sőt egy kis bölcs derűvel. Az

emlékezet olyan, mint az érzelem. Sampson Reed azt mondja: „Az emlék megőrzésének legjobb módja az, ha az érzelmeket fejlesztjük.” A *souvenir* a szerelem záloga. Az *Emlékezz rám* azt jelenti, ne szűnj meg szeretni. Azokra a dolgokra emlékszünk, amiket szeretünk, és azokra, amiket gyűlölünk. Minden ember emlékezete robusztus, ha a nekik járó tartozásról vagy az arcukba vágott sértésről van szó. „Mind emlékeznek – mondja Johnson –, ki rúgott beléjük utoljára.”

Minden művészt felélénkít, ha a saját művészete kerül szóba. A perzsák azt mondják: „Egy igazi énekes sosem felejt el azt a dalt, amit egyszer megtanult.” Ha Michelangelo egyszer látta egy másik művész alkotását, olyan tökéletesen emlékezett rá, hogy ha kedve tartotta, bármely részét hasznosítani tudta, de olyan módon, hogy senki nem vette észre.

Arra emlékszünk, amit megértünk, és legjobban azt értjük meg, amit szeretünk; mert ez megkettőzi a figyelmünk erejét, és a sajátunkká teszi. Az ossawatombeli John Brown százados azt mondta, Ohióban háromezer birkája volt a tanyáján, és azonnal észrevette a nyájában az idegen birkát – amint meglátta az arcát. Egyik szomszédom, egy marhatenyésztő elmondta, hogy minden tehenet, ökröt vagy bikát felismerne, amit valaha látott. Abel Lawton minden lovat megismert, amelyik Concordon át tartott a vidéki városokba. És ha magasztosabb példákat választunk is, minden ember emlékezetét az érzelmei határozzák meg.

A Természet arra tanít, hogy az illúziókra és a csodákra ne tekintsünk nagyobb bámulattal, mint a reggeli pirítósunkra és omlettünkre. Ha az emlékezetről beszéltek, és idézitek nekem Grotius és Daguesseau eme szép példáit, arra gondolok, milyen szörnyű ez az erő, és miféle nyilvánvaló kiváltságot és zsarnokságot jelent. És akkor látok egy értelmes diáklányt, aki mindenre emlékszik, amit hall, több ezer gyerekdalt hordoz magában, és az olvasókönyvek meg a himnuszgyűjtemények minden költészetét és mindenféle képes balladát is: és ez pusztán mákony. Olyan gondtalanul hordozza, akár a vidéki fiúk és kutyák a bozontos üstöküket: úgy nő benne, mint a fű. A válogatatlan tudás vékája van itt egyetlen hatalmas fedeles kosárba hordva, rendszertelenül, de szorosan összefogva, készen arra, hogy előjőjön, amitől egy öreg tudós, aki tudja, mit lehet az emlékezettel kezdeni, nem győz ámulni és szánakozni, hogy ez a varázsos erő ilyen jelentéktelenségre pazarlódik.

Értő orvos legyen a talpán, aki receptet ír nekem a rossz memória ellen. Mégis van a kérdésről némi sejtésünk a tapasztalat alapján. És először is: az egészség. Úgy találjuk, hogy jobban emlékszünk, mikor a fejünk tiszta, mikor tökéletesen éberek vagyunk. Mikor a test nyugalmas állapotban van, szenvedélyek híján, mérsékeltén jóllakva, akkor önként lesz az intellektus médiuma. Mert az igazi Léthé folyó az em-

beri test, a gyomrával, az étvágyat jelző korgásával, a hegynyi emésztetlen anyagával, a rossz nedveivel és a sötét bensejével egyetemben. Ezért ismervén az elme működésének bizonyos rejtélyes folyamatosságát az alvás alatt vagy amikor az akaratunk szünetel, a régi tudósok közt ősi szabály, amit Fuller így jegyez fel: „legjobb éjszakára beverni a szöveget, és másnap reggel kirángatni”. Bár én kivételt tennék e szabály alól, és azt mondanám, igen, verjük be a szöveget ezen a héten, és rángassuk ki a következőn, vagy verjük be idén, és rántsuk ki jövőre.

De a Sors is művész. Thoreau azt mondta: „Mit érnek azok a dolgok, amiket el lehet felejteni. Egy kis gondolat az egész világ sírásója.”

Szigorúnak kell lennünk önmagunkkal, és amit meg akarunk tartani, egyszer alaposan birtokolnunk kell. És akkor a látott dolog nem az lesz már, ami volt, pusztán érzéki tárgy a szemünk vagy a fülünk számára, hanem a saját törvényének emlékeztetője, az intellektus tulajdona. Akkor levehetjük a vállunkról a felelősséget, és az illető dolog megjegyzésének *onus*-át az akaratunkról magára a tárgyra helyezhetjük. Úgy járhatunk el vele, mint a tanulmányainkkal, a dolgot vagy az ember nevét ama súly szerint rangsoroljuk, amit az agyunkban közeli ismerősként elfoglal. Flamsteed nevét már többször elfelejtettem, de Newtonét soha; és az Erzsébet-kor kronológiájából sok költőt könnyen kiejtek, de Shakespeare-t nem.

Amit el kell felejteni, gyorsan elfelejtjük. A mesék és anekdoták *egyetemes* értelmét magyarázza az a szokásunk, hogy elfelejtjük a neveket, az időpontokat, a földrajzot. „Milyen igazuk van a gyerekeknek”, mondja Margaret Fuller, „mikor elfelejtik a neveket, az időpontokat és a helyszíneket”.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a múlt iránti adósságot, de nem kíván-e a jelen is valamit? A múltbeli emlékezet a poggyász, de hol a sereg? Az isteni ajándék nem a régi, hanem az új. A közvetlen élet az isteni, amely vesz és ragad, az élet, amely azzal a mindentudással temetheti el a régit, amellyel mindent megújít.

A szellemi folyamat felgyorsítása az élet meghosszabbításával egyenértékű. Ha az elméden nagyon sok gondolat fut át, azt hiszed, sok idő telt el, több óra vagy nap. Az álmon sok gondolat száguld át, látszólagos élmények, mintha órák telnének el, és számos cselekmény zajlana, és mikor felkelünk és az órára nézünk, egy hosszú éjszaka helyett meglepve látjuk, hogy épp csak elszundítottunk. Az ópiumevő azt mondja: „Néha mintha hetven-nyolcvan évet leéltem volna egyetlen éjszaka.” Tudjuk, mit mesélnek azok tapasztalatáról, akik túléltek a vízbefülést. Elmondják, hogy visszapillantva az egész életük története lepergett előttük. Egy pillanat alatt mindenre visszaemlékeztek, amit valaha tettek.

Ha elég hosszan elfoglaljuk magunkat ezzel a csodálatos képességgel, és látjuk, milyen segítői vannak az

elmében, és hogyan hívja elő az új tudás a régit – az új sosem sejtett értéket adva a réginek; mindenütt látjuk a kapcsolatot és a sugallatot, hogy tehát amit az ember valaha feszített figyelemmel és ismétléssel, fájdalmas munka árán birtokolt, az most a helyére kerül, és szükségszerű kapcsolatok révén rögzül, mint egy bolygó a pályáján (és minden más pálya, vagy a törvény vagy rendszer, amelynek a része, folyamatos emlékeztető) – mindebből nem mulaszthatjuk el levonni azt a magasztos következtetést, hogy ezek szerint az emlékezet erejének, pusztán a használata által, szüntelenül nőnie kell; hogy aránynak kell lennie az emlékezet ereje és a tudnivalók mennyisége között; és mivel a Világegyetem nyitva áll előttünk, az emlékezetnek is ugyanilyen tágnak kell lennie.

Az elmének minden szélesebb általánosítással, minden mélyebb megértéssel tágasabb a visszatekintése is. Ha megértjük a ma feladatait vagy dolgait, mindig újra birtokba vesszük a múltat.

Mikor elvek és nem hagyományok szerint élünk, mikor az elme törvényének engedelmessé válnak, és nem a szenvedélynek, akkor a Nagy Elme költözik belénk, nem úgy, mint most, töredékesen és elszigetelt gondolatok formájában, hanem a ma fénye visszafelé és előre is világít.

Az emlékezet a jövő birtokbavételének megsejtése. Most felek vagyunk, látjuk a múltat, de a jövőt nem, ám azon a napon a félgömb kiegészül, és az előrelátás olyan tökéletes lesz, mint a visszatekintés.

Mesterházi Mónika fordítása

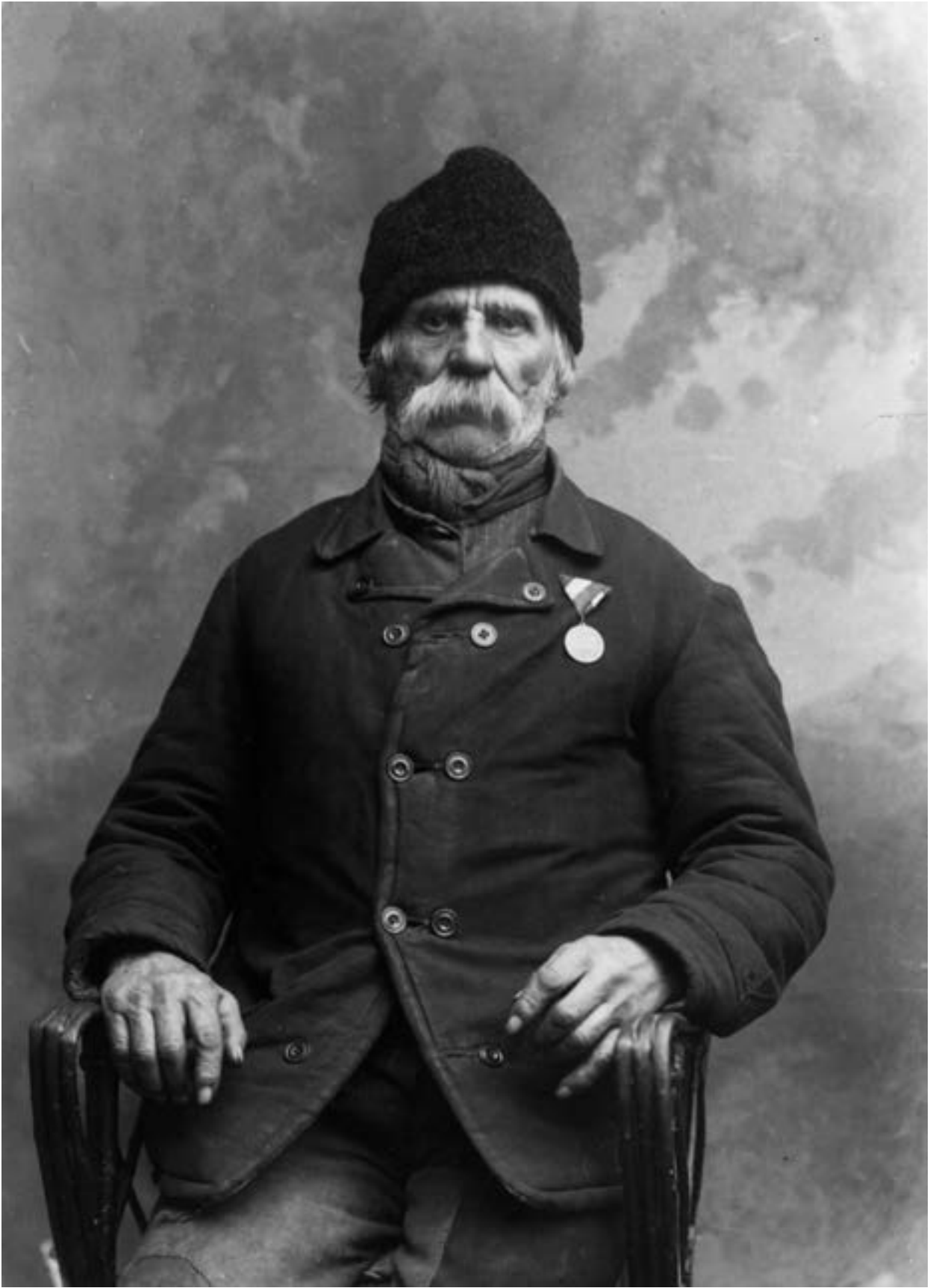
Forrás:

Ralph Waldo Emerson: *Natural History of Intellect and Other Papers.* – Houghton, Mifflin and Company, The Riverside Press, Cambridge, 1893, 55–71.

Huszár Pál I.

Ismeretlen